

ԱՆՏՐԷ ՄՕՐՈՒԱ՝ ՊԱՅՐԸՆԻ ԵՒ Ս. ՂԱԶԱՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսացի հոգևորական գրող, նորընտիր ակադեմիական, Անտրե Մօրուա, քանի մը տարի առաջ գիրք մը հրատարակեց Պայրընի մասին, որ մեծ ընդունելութիւն գտաւ եւ քարգմանուեցաւ բազմաթիւ լեզուներու:

Մօրուայի վրձինը, ի միջի այլոց, յօրինած է պատկեր մը, որ յոյժ սրտառու է Հայերուս համար, Պայրըն, Հայաստան եւ Մխիթարեան Հայրեր այնտեղ կ'երեւին ներդաշնակ երանգներով, կարծես մեր բազմադարեան բնաշխարհի խորքին վրայ, ոսկեգօծ շրջանակի մէջ:

Հ. Ք.

Պայրըն, ամէն օր, իր կոնտուլան կեցնել կու տար Հայոց վանքին առջեւ: Սերտ բարեկամութեամբ կապուած էր Մխիթարեան Հայրերուն հետ եւ բերկրութեամբ կ'այցելէր զանոնք՝ նոճիներով, Սուրբ տեղեաց ծառերով եւ նարնջենիներով զարդարուն իրենց կղզեակին մէջ: Կ'անցնէր ծաղկալից քառանկիւնէն, (cloître) եւ կ'ուղղուէր դէպի սենեակ մը՝ սրբազան պատկերներով զարդարուն, ուր կ'օգնէր Հայր Յարութիւն Աւգերեանին՝ անդլիւրէն — հայերէն քերականութիւն մը յօրինելու համար: Կը հիանար վարդապետին ձիթագոյն դէմքին եւ երկար սեւ մօրուքին վրայ՝ որ զինք նման կը կացուցանէր մեծ քահանայի մը՝ Սողոմոնի տաճարին: Հայերէն լեզուն դժուար էր, բայց այդ դժուարութիւնն իսկ հրապոյր մը ունէր:

«Անհրաժեշտ նկատեցի միտքս զբաղեցնել դժուար ուսումով մը, եւ այս՝ (հայերէն լեզուն)՝ դժուարագոյնն էր զոր գտայ հոս»:

Երբ իրեն կը հարցնէին թէ ո՞րքան ատեն պիտի մնար Վենետիկ, «կը յուսամ, կը պատասխանէր, թէ հայերէն այրուբենի սէրս զրաւէ ամբողջ ձմեռը»:

Յօժարակամ կը խօսակցէր Հայրերուն հետ եւ կը սքանչանար անոնց մենութեան, առանձնարանին, հոգւոյ խաղաղութեան վրայ:

Հայր Աւգերեան կը նկարագրէր Հայաստանը, հաստատելով թէ, համաձայն բոլոր աստուածաշնչական վկայութեանց՝ այդ երկրամասին մէջ հիմնուած էր դրախտը:

Իր հիւանդութեան ընթացքին՝ Պայրըն աւարտած էր Մանֆրետի Երբորդ արարը, քիչ մը քաշքշուած արար, (Պայրըն չէր գիտեր, Կէօթէի նման, զերբնականը չօշափել մեծ խումբերով), բայց հետաքրքրական՝ պարունակած Վարդապետութեան համար: Մանֆրէտ մահամերձ էր, մօտակայ վանքի մը արքահայրը կը փորձէր զինք հաշտեցնել ինքն իրեն հետ, ու թերեւս այս տեսարանը արձագանգն էր Պայրընի եւ հայ Վարդապետներուն միջեւ տեղի ունեցած խօսակցութեանց: Մեղաւորին՝ կաթողիկէ քահանան ապաշխարութիւն եւ ներողութիւն ցոյց կու տար. «պատիժի մասին չեմ խօսիր, որդեակ իմ, — (վրէժը ինծի կը պատկանի, կ'ըսէ Աստուած) — բայց մեր հաստատութիւններն ինծի իշխանութիւն տուած են քաղցրացնել մեղաւորին ճամբան, դէպի աւելի բարձր յոյսեր»:

ԱՆՏՐԷ ՄՕՐՈՒԱ

Թարգմ. Հ. Ք.

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԸ ՄԵՐ ԴԱՐՈՒՆ

Արուեստագէտը չի շինուիր՝ կը ծնի:

Հետեւաբար, պահանջել որ Ան հասկըցուի ուսման, պատկերէ գոհակորէն իր սիրտն ու միտքը, իր հայելին իր սին կեանքին՝ պիտի նշանակէր պահանջել որ Ան թաւալի Աստուածային վեհութենէն դէպի տիղմ...:

Արուեստն ունի շատ հին ծնունդ, թերեւս ա՛յնքան հին որքան ծնունդը մարդուն: Ան է, արդարեւ, իմաստը մարդուն, կամ, հակադարձաբար:

Մարդը, ի ծնէ, զգացող ու մտածող, չէր կրնար ու չանդիտացաւ գոյութիւնն այն հաճելի իրականութեան՝ զոր կոչեց Արուեստ: Ինչպէս, հակադարձաբար, Արուեստը չկրցաւ ուրանալ գոյութիւնը մարդուն:

Եւ, որովհետեւ մարդը կ'ուզէ հասկնալ ու բացատրել ամէն ինչ որ է՝ կամ կ'ապրի իր շուրջ, ուզեց նաեւ բնականաբար փորձել մեկնաբանութիւնն Արուեստին:

Սահմանումներն եղան չափազանց շատ այս առթիւ: Բայց, ո՛չ մին դարձաւ կատարեալ: Ասոնք մեզի կը ցոլան՝ իրապէս, ըմբռնումներն իրենց հեղինակներուն:

* * *

Ըսուեցաւ թէ «Արուեստն է Գեղեցիկը»:

Այս հին դաւանանքը ծաւալեցաւ ու կ'ապրի դեռ: Զի դիւրաւ կը համոզէ մըտքերը՝ առանց ձիգի:

«Արուեստն է Գեղեցիկը»: Այո՛, բայց՝ ի՞նչ է Գեղեցիկը...:

Սա՛ ո՛չ դուք գիտէք ո՛չ ալ ես: Ես ունիմ ի՛մ ճաշակս, ի՛մ ձեւս հասկնալու, ինչպէս նաեւ դո՛ւք ձերինը՝ որոնք չեն համեմատիր իրարու, ստէպ, գրեթէ միշտ: Այս

տարակարծութիւնը կը ծնի մեր տարբեր ըմբռնումներէն՝ կամ, մեր անհաշտ համոզումներէն: Մնաց որ, ատենն ու միշտ՝ վայրը կ'ազդեն մեծապէս ճաշակներուն: Այսպէս է պատահած միշտ:

Օրինակ, Փրանսական դասական ողբերգութիւնը չհանդուրժեց բնաւ որ բեմադրուէին «սուր» ու «արիւն»: Հոգ տեսաւ բարբարոս ճաշակ: Ուրկէ իր հակադրանքը՝ դէմ Շէքսպիրի: Բայց, ետքէն՝ այս հակադրանքը վերածուեցաւ համադրանքի...:

Այժմ, վերցնենք «Գեղեցիկը» պարզ իմաստով: Այսինքն այն իմաստով զոր ժողովուրդը կ'ընդունի: Այսպէս, պիտի ըսուի թէ Վեհ գրքեր, ջինջ երգեր, պերճ նկարներ, նուրբ արձաններ են գեղարուեստական երկեր: Թերե՛ւս...:

Արդ, հետեւցնելով ասկէ կրնա՞նք ըսել թէ չեն արտադրած գեղեցիկ երկեր Մօլիերո՛ւ տալով սո՛ւկ Ագահը, Կոմիտաս՝ յօրինելով հո՛ւր Վիշապ, Ռամպրան՝ գծելով չո՛ր Պառաւը, Տուրբէ՛ քանդակելով բո՛ւռն Ատելութիւնը: Ո՛ւր գտաք հոս Գեղեցիկը...: Գիտէ՞ք թէ ինչէն ներշնչուեցաք: Սո՛ւկ Ագահէն, հո՛ւր Վշտէն, չո՛ր Պառաւէն թէ բո՛ւռն Ատելութենէն...: Բայց, չէք մերժեր անշուշտ իրենց գեղարուեստական ոգին...:

* * *

Ուզեցին նաեւ որ Արուեստը ծառայէ միայն օգտակարին:

Շատեր տուին քաղաքական նպատակ Արուեստին: Ուրիշներ՝ բարոյական: Իսկ ոմանք ուզեցին որ Ան ներկայացնէ լոկ բնականը, ճշմարիտը: Արուեստն եղաւ